

УДК 616.717.71.9-001.45

С. О. Гур'єв¹, Д. І. Кравцов¹, А. В. Ордатій², В. Є. Казачков¹¹ Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, Київ² Військово-медичний клінічний центр Центрального регіону, Вінниця

КЛІНІКО-НОЗОЛОГІЧНА ТА КЛІНІКО-АНАТОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСТРАЖДАЛИХ ІЗ МІННО-ВИБУХОВОЮ ТРАВМОЮ НА РАНЬОМУ ГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПРИКЛАДІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Мета роботи — виявити клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із мінно-вибуховою травмою (МВТ) в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення антитерористичної операції на сході України.

Матеріали і методи. Проаналізовано 101 випадок МВТ. Спеціалізовану хірургічну допомогу надано в умовах Артемівської ЦРЛ (Донецька обл.) у січні — березні 2015 р. під час проведення Дебальцевської операції.

Результати та обговорення. Найчастіше внаслідок МВТ пошкоджуються кінцівки (55,44 %), переважно нижні (85,67 %), що зумовлено генезисом чинників ураження. Серед проникних поранень найбільша частка припадає на поранення живота, друге місце посідають поранення грудної клітки, третє — пошкодження таза. Чим вище (краніальніше) розташоване анатомічний сегмент, тим менший ризик проникного пошкодження, оскільки мінно-вибухові пошкодження виникають унаслідок дії уражувальних агентів знизу догори. Частка постраждалих з травмою магістральних судинно-нервових пучків на ранньому госпітальному етапі становить лише 3,96 %.

Висновки. Частота проникних поранень як виявів високоенергетичного пошкодження при МВТ знижується у краніальному напрямку. При МВТ найчастіше пошкоджуються кінцівки, переважно нижні. На ранньому госпітальному етапі найменше постраждалих із травмою магістральних судинно-нервових пучків.

Ключові слова: клініко-нозологічна характеристика, мінно-вибухова травма, мінно-вибухові ураження, полісистемні ушкодження.

Воєнний конфлікт, який відбувається на сході України, і значне збільшення кількості терористичних актів зумовлюють актуальність проблеми організації та надання медичної допомоги постраждалим з мінно-вибуховою травмою (МВТ).

Під час проведення антитерористичної операції (АТО) на сході України спостерігається значне збільшення кількості постраждалих із МВТ. Частота медично-санітарних втрат під час бойових дій унаслідок МВТ становить 25—30 % [1, 4, 6].

Особливість надання медичної допомоги під час бойових дій на сході України полягає в тому,

що більша частина ранньої госпітальної допомоги надається в умовах цивільних лікарень, розташованих поруч із місцями проведення бойових дій.

Пов'язані з вибухом поранення поділяють на чотири категорії [2—4, 6]:

- первинні — спричинені вибуховою хвилею. Механізм поранення полягає в передачі енергії вибуху тілу, особливо органам, наповненим повітрям;
- вторинні — спричинені фрагментами від оболонки та вмісту вибухового пристрою, а також вторинними уламками;

Гур'єв Сергій Омелянович, д. мед. н., проф., заст. директора з наукової роботи Українського науково-практичного центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф МОЗ України
02660, м. Київ, вул. Братиславська, 3. Тел. (44) 518-57-04.

© С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, А. В. Ордатій, В. Є. Казачков, 2016

- третинні — спричинені фізичним переміщенням жертви, що призводить до тупої травми;
- четвертинні — спричинені термальними, хімічними та/або радіаційними ефектами (опіки тощо).

Мета роботи — виявити клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із мінно-вибуховою травмою в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення антитерористичної операції на сході України.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Проаналізовано 101 випадок МВТ. Спеціалізовану хірургічну допомогу надано в умовах Артемівської ЦРЛ (Донецька обл.) у січні—березні 2015 р. під час проведення Дебальцевської операції.

Вивчено клініко-нозологічну та клініко-анатомічну структуру пошкоджень, діагностованих у постраждалих на ранньому госпітальному етапі надання медичної допомоги.

З огляду на характер травми застосовано розподіл не за нозологічними формами пошкодження, а за клініко-нозологічними групами як прийнято у дослідженнях, присвячених полісистемним травмам.

Фактичним матеріалом були дані медичної карти стаціонарного хворого, журналів прийомного відділення та оперативних втручань, які занесли у спеціально розроблені карти обліку.

Аналіз даних проведено відповідно до критеріїв та вимог доказової медицини методами непараметричної статистики за допомогою комп'ютерних технологій.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Клініко-анатомічні ознаки постраждалих наведено в табл. 1.

Згідно з результатами аналізу найчастіше внаслідок МВТ пошкоджуються кінцівки, переважно нижні (85,67%), що закономірно з огляду на генезис чинників ураження. Частка пошкоджень грудної клітки та голови і шиї — однакова. Пошкодження живота трапляються рідше, а таза і хребта — з невеликою частотою.

Привертає увагу досить високий коефіцієнт пошкодження двох анатомічних ділянок та більше — 1,57.

Для визначення характеристик уражень анатомічних утворень проведено аналіз проникних уражень (табл. 2).

Установлено, що найбільша частка припадає на проникні поранення живота, друге місце посідають поранення грудної клітки, третє — пошкодження таза.

Відношення проникних до непроникних поранень при абдомінальній травмі становить 1,09, при торакальній травмі — 0,80, при краніальній травмі — 0,14, при пошкодженні таза — 3,0 (рис. 1). Отже, коефіцієнт математичного очікування виникнення проникного поранення при абдомі-

Таблиця 1
Розподіл постраждалих за клініко-анатомічними ознаками

Анатомічний сегмент	Кількість травмованих	Ранг
Голова — шия	36 (35,64%)	2
Груди	36 (35,64%)	2
Живіт	23 (22,77%)	3
Хребет	4 (3,96%)	4
Таз	4 (3,96%)	4
Кінцівки	56 (55,44%)	1

Таблиця 2
Розподіл постраждалих за ознакою проникнення в порожнину

Анатомічний сегмент	Непроникні ураження	Проникні ураження	Ранг
Голова	26 (72,22%)	10 (27,78%)	4
Груди	20 (55,56%)	16 (44,44%)	2
Живіт	11 (47,83%)	12 (52,17%)	1
Таз	1 (25,00%)	3 (75,00%)	3

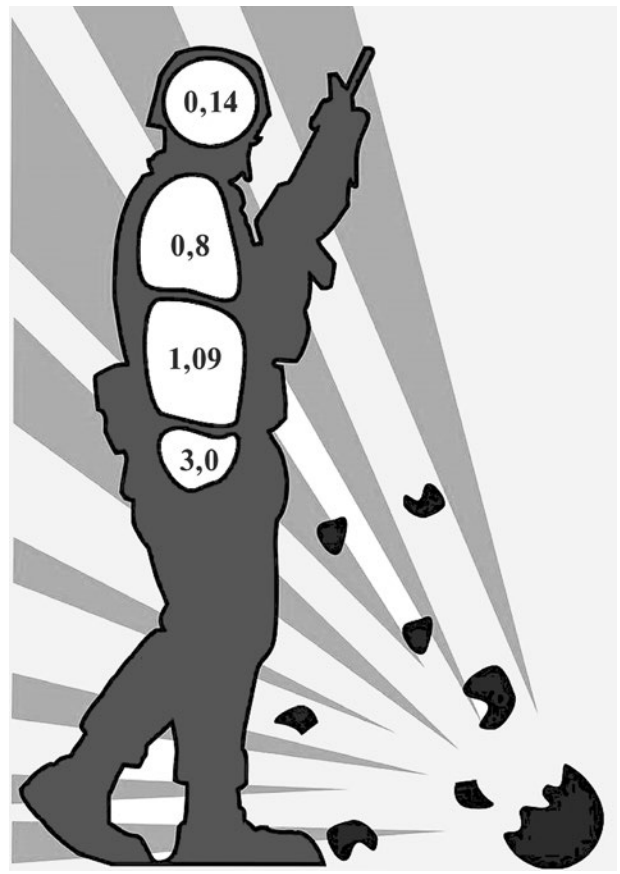

Рис. 1. Коефіцієнти математичного очікування виникнення проникного поранення при мінно-вибуховій травмі

Рис. 2. Ізольована множинна травма нижньої кінцівки

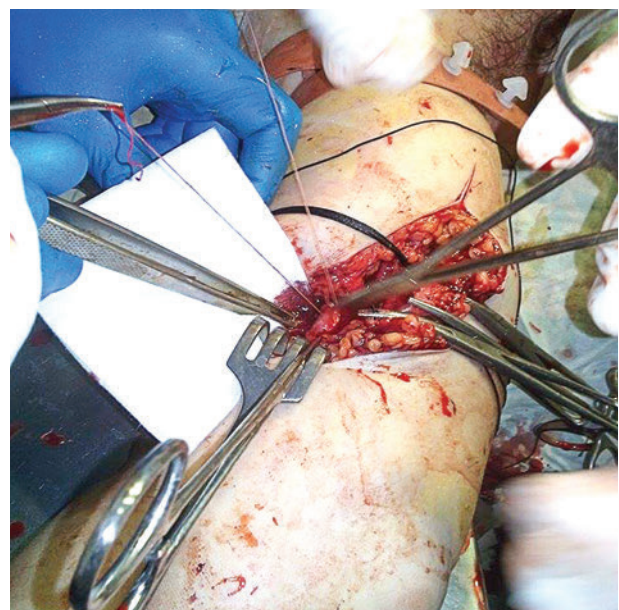
Рис. 4. Поєднана торако-скелетна травма

Рис. 3. Проникне множинне поранення живота травмівними елементами системи залпового вогню з евентрацією

Рис. 5. Відкритий перелом стегнової кістки в середній третині. Ушивання крайового дефекту лівої стегнової артерії та вени

Рис. 6. Поранення правої плечової артерії з накладеним тимчасовим шунтом

Т а б л и ц я 3
Розподіл ізольованих мінно-вибухових травм
за клініко-анатомічною ознакою

Травма	Частка, %	Ранг
Кінцівки	41,60	1
Хребта	4,67	5
Торакальна	23,33	2
Абдомінальна	16,67	3
Краніальна	14,67	4

Т а б л и ц я 4
Розподіл постраждалих за ушкодженням
магістральних судинних пучків

Анатомічний сегмент	Частка, %	Ранг
Стегновий судинний пучок	50	1
Плечовий судинний пучок	25	2
Шийний судинний пучок	25	2

нальній травмі — катастрофічний, при торакальній травмі — критично-катастрофічний, при пошкодженні таза — катастрофічний, при краніальній травмі — несуттєвий.

З огляду на те, що проникні пошкодження побічно свідчать про більшу інтенсивність травмованого агента, спостерігається закономірність — що вище (краніальніше) розташований анатомічний сегмент, то менший ризик проникного пошкодження, що можна пояснити тим, що мінно-вибухові пошкодження виникають унаслідок дії уражальних агентів знизу догори (див. рис. 1). Це може вказувати на те, що МВТ виникає в момент вибуху, а не в момент падіння (відкидання) тіла постраждалого, тобто мінно-вибухові пошкодження виникають як первинне та вторинне пошкодження, ймовірно, внаслідок використання в сучасних бойових діях зброї високої уражальної сили. А закриті пошкодження можуть виникати як третинні пошкодження (від відкидання, падіння тіла тощо).

Більшість постраждалих (59,60 %) із МВТ, яким надано ранню госпітальну допомогу, мали ізольовані пошкодження, решта — поєднану травму. Майже

85,67 % поранених мали множинну травму. Таким чином, для постраждалих унаслідок сучасних бойових дій із МВТ більш характерна ізольована травма, множинна в межах одного сегмента (рис. 2, 3).

Серед ізольованих пошкоджень також домінували пошкодження кінцівок, друге місце посідала торакальна травма (табл. 3). Найрідше траплялася ізольована травма хребта.

Частота поєднаних пошкоджень у постраждалих із МВТ (рис. 4), яким надано допомогу на ранньому госпітальному етапі:

- краніальна травма + торакальна травма + травма кінцівок — 5,94 %;
- краніальна травма + травма кінцівок — 12,87 %;
- краніальна травма + абдомінальна травма + травма кінцівок — 3,96 %;
- краніальна травма + травма хребта + травма кінцівок — 0,99 %;
- краніальна травма + торакальна травма — 1,98 %;
- торакальна травма + травма кінцівок — 3,96 %;
- краніальна травма + торакальна травма + абдомінальна травма + травма кінцівок — 1,98 %;
- абдомінальна травма + торакальна травма — 2,97 %;
- абдомінальна травма + травма кінцівок — 3,96 %;
- травма хребта + травма кінцівок — 0,99 %.

При аналізі даних виявлено, що частка постраждалих із травмою магістральних судинно-нервових пучків на ранньому госпітальному етапі становила лише 3,96 % (табл. 4, рис. 5, 6).

ВИСНОВКИ

Мінно-вибухові травми виникають зазвичай як первинне та вторинне пошкодження внаслідок використання в сучасних бойових діях зброї високої уражальної сили.

Частота проникних поранень як виявів високоенергетичного пошкодження при мінно-вибуховій травмі знижується у краніальному напрямку.

При мінно-вибуховій травмі найчастіше пошкоджуються кінцівки, переважно нижні.

Ізольовану травму мали 59,40 % постраждалих з мінно-вибуховою травмою, яким надано допомогу на ранньому госпітальному етапі. Частота множинної травми в межах одного сегмента — 85,67 %.

Частка постраждалих з травмою магістральних судинно-нервових пучків на ранньому госпітальному етапі становила лише 3,96 %, з них половину випадків становили пошкодження стегового судинного пучка.

Література

1. Вказівки із воєнно-польової хірургії / За ред. Я. Л. Заруцького, А. А. Шудрака. — К.: СПД Чачлинська, 2014. — С. 125—126.
2. Войновский Е. А., Колтович А. П. Сравнительная оценка эффективности тактики «Damage control» у раненых с тяжелы-

ми мінно-взрывными повреждениями // Мед. вестн. МВД. — 2010. — № 5. — С. 4—10.

3. Войновский Е. А., Колтович П. И., Индейкин А. В. и др. Хирургическое лечение раненых с мінно-взрывными повреждениями печени на этапе квалифицированной медицинской помощи // Анналы хир. гепатол. — 2007. — № 3. — С. 252.

4. Колтович П. И., Войновский Е. А., Колтович А. П. и др. Хирургическое лечение раненых с сочетанными ранениями живота и груди с ведущим повреждением органов брюшной полости // Первый съезд хирургов Южного федерального округа (Ростов-на-Дону, 27–28 сент. 2007 г.): Сб. тр. — Ростов-н/Д, 2007. — С. 67–68.
5. Koltovich A., Voynovsky A., Ivchenko D. Surgical treatment of wounded men with combined thermomechanical injuries (CTMI) using damage control surgery // Eur. J. Traum. Emerg. Surg. — 2010. — Vol. 36, suppl. 1. — P. 212–213.
6. Koltovich A., Voynovsky A., Kukunchikov A. Surgical management of patients after clinical death with blunt trauma // Eur. J. Traum. Emerg. Surg. — 2010. — Vol. 36, suppl. 1. — P. 226.
7. Ngo T., Mendis P., Gupta A., Ramsay J. Blast loading and blast effects on structures — an overview // ESME. — 2007. — Vol. 7. — P. 76–91.
8. Ramasamy A., Hill A. M., Hepper A. E. et al. Blast mines: a background for clinicians on physics, injury mechanisms and vehicle protection // J. R. Army Med. Corps. — 2009. — Vol. 155. — P. 258–264.

С. Е. Гур'єв¹, Д. И. Кравцов¹, А. В. Ордатий², В. Е. Казачков¹

¹Украинский научно-практический центр экстренной медицинской помощи и медицины катастроф, Киев

²Военно-медицинский клинический центр Центрального региона, Винница

КЛИНИКО-НОЗОЛОГИЧЕСКАЯ И КЛИНИКО-АНАТОМИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСТРАДАВШИХ С МИННО-ВЗРЫВНОЙ ТРАВМОЙ НА РАННЕМ ГОСПИТАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОКАЗАНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ НА ПРИМЕРЕ ПРОВЕДЕНИЯ АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ОПЕРАЦИИ НА ВОСТОКЕ УКРАИНЫ

Цель работы — выявить клинико-анатомическую и клинико-нозологическую структуру пострадавших с минно-взрывной травмой (МВТ) в условиях современных боевых действий на примере проведения антитеррористической операции на востоке Украины.

Материалы и методы. Проанализирован 101 случай МВТ. Специализированная хирургическая помощь оказана в условиях Артемовской ЦРБ (Донецкая область) в январе–марте 2015 г. во время проведения Дебальцевской операции.

Результаты и обсуждение. Чаще всего в результате МВТ повреждаются конечности (55,44%), преимущественно нижние (85,67%), что обусловлено генезисом факторов поражения. Среди проникающих ранений наибольшая доля приходится на проникающие ранения живота, второе место занимают ранения грудной клетки, третье — проникающие повреждения таза. Чем выше (краниальнее) находится анатомический сегмент, тем меньше риск проникающего повреждения, поскольку минно-взрывные повреждения возникают в результате действия поражающих агентов снизу вверх. Доля пострадавших с травмой магистральных сосудисто-нервных пучков на раннем госпитальном этапе составляет лишь 3,96%.

Выводы. Частота проникающих ранений как проявлений высокоэнергетического повреждения при МВТ снижается в краниальном направлении. При МВТ чаще всего повреждаются конечности, преимущественно нижние. На раннем госпитальном этапе меньше всего пострадавших с травмой магистральных сосудисто-нервных пучков.

Ключевые слова: клинико-нозологическая характеристика, минно-взрывная травма, минно-взрывные повреждения, полисистемные повреждения.

S. O. Guriev¹, D. I. Kravtsov¹, A. V. Ordatsiy², V. Ye. Kazachkov¹

¹Ukrainian Scientific and Practical Center of Emergency Medical Care and Disaster Medicine, Kyiv

²Military Medical Clinical Centre of the Central Region, Vinnytsia

CLINICAL, NOSOLOGICAL AND ANATOMICAL ASPECTS OF MINE-BLAST TRAUMA VICTIMS ON THE EARLY HOSPITAL CARE STAGE IN MODERN WARFARE (CASE STUDY: ANTI-TERRORIST OPERATION IN EASTERN UKRAINE)

The aim — to identify clinical and anatomic, and clinical and nosological pattern among mine-blast trauma (MBT) victims in modern warfare, using data obtained in the course of anti-terrorist operation in eastern Ukraine.

Materials and methods. 101 MBT cases have been studied and subjected to analysis. Specialized surgical care was being provided by of Artemivsk district hospital (Donetsk region) over three month period (January — March 2015), during the «Debaltseve operation».

Results and discussion. In the case of mine-blast trauma, the limbs damage is observed most often (55.44%) mostly lower limbs (85.67%), which is quite natural considering the underlying factors of the trauma. Among penetrating wounds, the biggest rate has penetrating abdominal injuries, second are chest injuries, the third — penetrating pelvis injuries. The higher (more cranial) the anatomical segment is, the less the risk of penetrating damage is, cause the damaging effects in case of mine-blast trauma spread from top to bottom. the proportion of main neurovascular bundles injuries is only 3.96% on early in-patient stage.

Conclusions. The occurrence of penetrating injuries as a manifestation of high-energy damage after MBT, decline in a cranial direction. as a result of MBT limbs are most often damaged, lower limbs are affected the most. The correlation of patients with MBT with the injuries and main neurovascular tract is the lowest — only 3.96%.

Key words: clinic and nosological characteristics, mine-blast trauma, mine-blast damages, multisystem injuries.